

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Природничо-географічний факультет
Кафедра хімії, екології та методики їх навчання

"ЗАТВЕРДЖУЮ"

В. о. завідувача кафедри
Наталія ГОРБАТЮК

"28" серпня 2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ВВ.06 Ґрунтово-екологічний моніторинг і менеджмент земельних ресурсів в агросфері

Галузь знань: **10 Природничі науки**

Спеціальності: **101 Екологія**

Освітня програма: **Екологія**

Робоча програма «**Ґрунтово-екологічний моніторинг і менеджмент земельних ресурсів в агросфері**» для здобувачів вищої освіти спеціальності **101 Екологія**

Розробник:

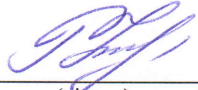
Роман ПОДЗЕРЕЙ – кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри хімії, екології та методики їх навчання

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри хімії, екології та методики їх навчання
Протокол № 1 від «28» серпня 2023 року

В. о. завідувача кафедри хімії, екології та методики їх навчання Наталія ГОРБАТЮК
(підпис) (ім'я та прізвище)

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні науково-методичної комісії
природничо-географічного факультету
Протокол № 1 від «29» серпня 2023 року

Голова науково-методичної комісії
природничо-географічного факультету

Інна РОЖІ
(підпис) (ім'я та прізвище)

Пролонговано:

на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «__» ____ 20__ р., протокол № __
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «__» ____ 20__ р., протокол № __
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «__» ____ 20__ р., протокол № __
(підпис) (ПІБ)

на 20__/20__ н. р. _____ (_____) «__» ____ 20__ р., протокол № __
(підпис) (ПІБ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика дисципліни за формами навчання	
	денна	заочна
Вид дисципліни (обов'язкова чи вибіркова)	Вибіркова	
Мова викладання, навчання та оцінювання	Українська	
Загальний обсяг у кредитах ЄКТС / годинах	4/120	
Курс	2	
Семестр	3	
Кількість змістових модулів із розподілом:	2	
Обсяг кредитів	4	
Обсяг годин, у тому числі:	120	
Аудиторні:	38	
Лекційні	14	
Семінарські / Практичні	24	
Лабораторні	-	
Самостійна робота	82	
Індивідуальні завдання		
Форма семестрового контролю	залік	

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: формування у майбутніх фахівців умінь та компетенцій необхідних для кваліфікованого управління природоохоронною діяльністю на рівні промислових підприємств, установ, організацій.

Завдання:

- висвітлення сучасного агроекологічного стану ґрунтів і проблем ведення моніторингу;
- вивчення видів моніторингу ґрунтів і його складових;
- формування у здобувачів вищої освіти усвідомлення необхідності і важливості моніторингових досліджень ґрунтів;
- висвітлення актуальних завдань розвитку і функціонування моніторингу ґрунтів в Україні.

3. Компетентності та програмні результати навчання за ОП:

Компетентності за ОП:

К06. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

К09. Обізнаність на рівні новітніх досягнень, необхідних для дослідницької та/або інноваційної діяльності у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.

К15. Здатність до самоосвіти та підвищення кваліфікації на основі інноваційних підходів у сфері екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.

К18. Здатність оцінювати рівень негативного впливу природних та антропогенних факторів екологічної небезпеки на довкілля та людину

Програмні результатами навчання за ОП:

ПР02. Уміти використовувати концептуальні екологічні закономірності у професійній діяльності.

ПР05. Демонструвати здатність до організації колективної діяльності та реалізації комплексних природоохоронних проектів з урахуванням наявних ресурсів та часових обмежень.

ПР10. Демонструвати обізнаність щодо новітніх принципів та методів захисту навколишнього середовища..

ПР11. Уміти використовувати сучасні інформаційні ресурси з питань екології, природокористування та захисту довкілля.

ПР16. Вибирати оптимальну стратегію господарювання та/або природокористування в залежності від екологічних умов.

4. Програма навчальної дисципліни.

Змістовий модуль 1. «Моніторингу ґрунтів. Види моніторингу».

Тема 1. Моніторинг ґрунтового покриття України.

Предмет та об'єкт моніторингу. Наслідки антропогенного забруднення ґрунтів. Завдання моніторингу ґрунтів. Формування програм моніторингу, перспективи його розвитку. Актуальні завдання розвитку моніторингу ґрунтів в Україні.

Тема 2. Функції ґрунтів.

Екологічні функції ґрунтів, екологічні властивості ґрунтів, співвідношення, класифікація.

Тема 3. Земельні ресурси та екологічна стабільність їх використання.

Нормування забруднень у ґрунті. концентрація забруднюючої речовини в ґрунті. Сумарний показник забруднення.

Змістовий модуль 2. «Менеджмент земельних ресурсів в агросфері»

Тема 4. Особливості організації моніторингу ґрунтів.

Техніко-економічне обґрунтування ґрунтового моніторингу. Джерела і види деградації ґрунтів. Показники техногенного порушення і забруднення ґрунтів. Принципи організації спостережень за рівнем хімічного забруднення ґрунтів. Організація спостережень і контролю за забрудненням ґрунтів.

Тема 5. Екологічна ефективність землекористування.

Сутність та види ефективності землекористування. Критерії та показники оцінки екологічної ефективності землекористування.

Тема 6. Використання сільськогосподарських угідь.

Екологічні проблеми збереження земель сільськогосподарського призначення. Використання земельної ділянки за цільовим призначенням. Передача земельних ділянок в оренду. Визначення розміру орендної плати. Форми орендної плати. Переваги та недоліки володіння землею та її оренди.

Тема 7. Концептуальні засади екологізації землекористування в Україні.

Передумови та сутність екологізації землекористування. Особливості екологізації земель сільськогосподарського призначення. Органічне землеробство як метод екологізації використання земель. Сучасні напрями екологізації землекористування.

5. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усьог о	у тому числі					усьог го	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р		л	п	лр	ін	с.р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Змістовий модуль 1. Моніторингу ґрунтів. Види моніторингу												
Тема 1. Моніторинг ґрунтового покриття України	16	2	2			12						
Тема 2. Функції ґрунтів	18	2	4			12						
Тема 3. Земельні ресурси та екологічна стабільність їх використання	18	2	4			12						

Разом за змістовим модулем 1	52	6	10			36						
Змістовий модуль 2. Менеджмент земельних ресурсів в агросфері												
Тема 4. Особливості організації моніторингу ґрунтів	18	2	4			12						
Тема 5. Екологічна ефективність землекористування	18	2	4			12						
Тема 6. Використання сільськогосподарських угідь	18	2	4			12						
Тема 7. Концептуальні засади екологізації землекористування в Україні	14	2	2			10						
Разом за змістовим модулем 2	68	8	14			46						
Усього годин	120	14	24			82						

6. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Організація моніторингу ґрунтів.	2	
2.	Оцінка стану еродованих ґрунтів.	4	
3.	Моніторинг кризових ґрунтових ситуацій, зумовлених забрудненням ґрунтів.	4	
4.	Моніторинг кризових ґрунтових ситуацій, зумовлених меліорацією та пов'язаних з гідро- і геологічними аномаліями.	4	
5.	Критерії і нормативи моніторингу оцінки ерозійної небезпеки ґрунтового покриву.	4	
6.	Екологічний моніторинг земель, забруднених пестицидами.	2	
7.	Оцінка екологічної стабільності землекористування.	2	
8.	Радіаційний моніторинг ґрунтів.	2	

7. Самостійна робота

№	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Основні положення загальнодержавної програми використання та охорони земель.	4	
2.	Багатоцільове використання земельних ресурсів.	4	
3.	Нормативи для оцінки ерозійної небезпеки.	4	
4.	Земельний кадастр і моніторинг ґрунтів.	4	
5.	Агроекологічний моніторинг: сутність і завдання.	4	

6.	Використання ґрунтових карт при веденні моніторингу ґрунтів і ґрунтового покриву.	4	
7.	Водна ерозія і деградація ґрунтів.	4	
8.	Вітрова ерозія, її географія, причини і наслідки.	4	
9.	Контурно–меліоративна система землеробства і організації території. Критерії визначення екологічного стану меліоративних земель.	4	
10.	Особливості техногенного забруднення ґрунтів.	4	
11.	Земля як головний засіб виробництва в сільському господарстві.	4	
12.	Методи дослідження та отримання інформації, що використовуються в системі моніторингу довкілля.	4	
13.	Прогнозування стану навколишнього середовища в системі моніторингу довкілля.	4	
14.	Рівні та види сучасного моніторингу довкілля в Україні.	4	
15.	Сучасний стан ґрунтового покриву Землі.	4	
16.	Меліоративний моніторинг. Завдання та структура.	4	
17.	Методи кількісного аналізу концентрації хімічних елементів (сполук) у довкіллі.	4	
18.	Радіаційний контроль забруднених сільськогосподарських угідь і об'єктів ветеринарного нагляду.	4	
19.	Сутність і основні завдання моніторингу поверхневих вод.	4	
20.	Переваги методу біоіндикації над інструментальними методами оцінки стану природного середовища.	6	

8. Методи навчання

- традиційні, які забезпечують організацію здійснення навчально-пізнавальної діяльності за джерелами передачі і характером сприйняття інформації (словесні, наочні, дискусійні, практичні, міркування, розмови, розповіді); стимулюють і мотивують за характером пізнавальної діяльності (репродуктивні, пояснювально-ілюстративні, проблемні, евристичні, дослідницькі, самонавчання, взаємонавчання);

- інноваційні (проблемний, проектний, дослідницький, природоохоронний, рольова гра, «дерево рішень», тренінги, аналіз конкретних ситуацій) націлені на придбання нових знань, умінь, постановкою нестандартних завдань з хімічної безпеки і нових способів їх вирішення; відбувається розвиток творчого мислення для видобутку нової інформації з хімічної безпеки; спостереження, експеримент, моделювання, опис, теоретичне пояснення і прогнозування.

9. Методи контролю

Поточне оцінювання на практичному занятті; модульний тестовий контроль; підсумковий модульний тестовий контроль; оцінка за виконання практичних робіт.

10. Критерії оцінювання результатів навчання

Модульний контроль здійснюється у вигляді тестових завдань з кожного змістового модулю. Модульний контроль передбачає тестування після кожного вивченого змістового модуля та складається з 10 питань, серед яких необхідно обороти одну вірну.

Відповіді здобувача вищої освіти на запитання фронтального опитування під час практичного заняття оцінюються в 5 балів та виконання практичного в 5 балів.

Підсумковий контроль (ПК) проводиться у вигляді заліку.

11. Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Модуль 1										Сума
Змістовий модуль №1					Змістовий модуль №2					
T1	T2	T3	T4	МК1	T5	T6	T7	T8	МК2	
10	10	10	10	10	10	10	10	10	10	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка в ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90–100	A	відмінно	зараховано
82–89	B	добре	
75–81	C		
69–74	D	задовільно	
60–68	E		
35–59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
1–34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

12. Рекомендована література

Основна

1. Буценко Л. М. Біотехнологічні методи захисту рослин. Київ: Ліра-К, 2021. 345 с.
2. Трохимчук І. М., Плюта Н. В., Логвиненко І. П., Сачук Р. М. Біотехнологія з основами екології. Київ: Кондор, 2019. 302 с.
3. Миколайко В.П. Біотехнологія. Умань: Візаві, 2011. 206 с.
4. Коваленко Ю. Л. Моніторинг довкілля: конспект лекцій для студентів 2 і 3 курсів денної та 3 курсу заочної форм навчання за спеціальностями 183 – Технології захисту навколишнього середовища та 101–Екологія. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2020. 144 с.
5. Дегуміфікація ґрунтів: Екологічні проблеми землеробства. URL: r-for.com/book_320_glava_7_1.4_DEGUMIFIKACIJA_IRUNT.html.
6. Третяк А.М., Будзяк О.С, Третяк В.М. та ін. Екологія землекористування: навч. посіб. К.: Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. 178 с.
7. Якушова К.В. Нормативно-правове забезпечення екологобезпечного використання землі в Україні. Ефективна економіка. № 10. 2014. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/>.
8. Саймон Уітсбі, Татьяна Новосьолова, Джеральд Вальтер, Малкольм Дандо. Запобігання біологічним загрозам: що Ви можете зробити: посібник з питань біологічного захисту та як їх вирішувати. Бредфорд:Бредфордський ун-т, 2016. 328 с.
9. Третяк А.М. Екологія землекористування: теоретико-методологічні основи формування та адміністрування: монографія. Херсон: Грінь Д.С., 2012. 440 с.
10. Морозов О. В. Еколого-агротеліоративний моніторинг зрошуваних земель: теорія і практика. Херсон: ЛТ-Офіс, 2010. 369 с.

Допоміжна

1. Добряк Д.С., Будзяк В.М., Будзяк О.С. Ефективність екологобезпечного користування землями України в ринкових умовах. Економіка України, 2013. № 7. С. 83–94.
2. Третяк А.М. Екологія землекористування: теоретико-методологічні основи формування та адміністрування : монографія / А.М. Третяк. Херсон : Грінь Д.С., 2012. 440 с.

3. Кривов В. М. Екологічно безпечне землекористування лісостепу України Проблема охорони ґрунтів. К.: Урожай, 2008. 304 с.
4. Бойчук Ю.Д., Шульга М.В., Цалін Д.С., Дем'яненко В.І. Основи екології та екологічного права: Навчальний посібник. / За заг. ред. Ю.Д. Бойчука і М.В. Шульги. Суми: ВТД «Університетська книга», 2004. 352 с.
5. Богобоящий В.В., Курбанов К.Р., Палій П.Б., Шмандій В.М. Принципи моделювання та прогнозування в екології: Підручник. К.: Центр навч. літ., 2004. 216 с.

13. Інформаційні ресурси

1. Земельний Кодекс. URL: <http://www.uk.wikipedia.org/>
2. ДСТУ 4362:2004 Якість ґрунту. Показники родючості ґрунтів. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=67099.
3. ДСТУ 4289:2004 Якість ґрунту. Метод визначання органічної речовини. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=56400.
4. Охорона ґрунтів. URL: <http://www.tsatu.edu.ua/rosl/wp-content/uploads/sites/20/lekcija-15.ohorona-hruntiv.pdf>